

ka Qaybgalka Firfircoon Ee Bulshada

Ujeedooyinka cutukba: ka dib marka aad cutukan dhamaystaan, waa in aad:

- Fahamtaan muhiimada ka qaybgalka firfircoon ee bulshada.
- Ogaataan arimaha ka qaybgalka firfircoon u baahin ee deeganadiina.
- Ogaataan hawlaha ay fuliyaan deegaankiina ururada bulshada rayidhka ah ee ka hawlgalo.

10.1 Muhiimada ka qaybgalka firfircoon ee bulshaada

Jaantuska 10.1 Olole nadaafadeed ee dugsiga

Jaantuska 10.2 Ka qaybgalka bulshada ee hor umarka

- Ka lasaraara faraqa udhaxeeyo labada sawir.
- Waa maxay waxa keenay kala duwaanshaha labada sawir ee kor kuxusan? Kee baad u malay naysaan in uu ka turjamayo ka qaybgalka firfircoon ee bulshada?

Hadalkii Maamulaheena

Dugsiga ka mid ah dugsiyada ku yaala deegaanka Soomalida gaar ahaan magaalada Filtu ayaa sida dhaqanka u ahaydba maamulaha dugsiga hadal u soo jeediyay ardayda fufitaankii sanad dugsiyeedka cusub. Wuxuuna ku yidhi, ujeedada iyo himilada dugsiga waa in la soo saaro muwaadiniin, karti, aqoon iyo anshax ku dheehantahay mu'staqbalkane la wareega dalka. Sidaas awgeed adeegyada waxbarasho ee uu dugsigu bixiyo waa in ay ahaadaan kuwo taya leh.

ka Qaybgalka Firfircoon Ee Bulshada

Wuxuu Maamulaha soo dhigay xaalada ka mid ah kuwa hortaagan in dugsigu lahaado tayo wax barasho. Waxaane dhibaatooyinkaas ka mid ah buu yidhi dugsiga oon lahayn adeeg biyo, oo ku filan, suuliyada oo ku yar. Xarun buugagta lagu akhristo/makhtabad oon Jirin, sheeybaadh la'aan ayaa ka mid ah arimahaas. Dhibaataada kalane waa iyado oo dugsiga markii ugu horeeysay yeelanayo arday qaadanayso imtixaanka fasalka 10aad oon haddane samayn diyaar garoow ku filan.

Dugsiga ardayda wax ka barto ma aanay helin fursad ay xiliga fasaxa ah ku kobciyaan aqoontooda. Waxaa hadaba bilaabay in waalidiinta soo dhexgalaan arimaha dugsiga si ay qayb uga gaystaan xal u helida waxyaabaha dugsiga hortaagan ee dhibaato ku ah waxbarashada caruurtooda. Waxa markaas laxaliyey inta badan carqaladihii dugsigane wuxuu helay adeeg biyo oo ku filan.

Waxaa la dhisay xarun buugaagta laga akhristo (laybreeri) maktabad; ardayduna waxay fursad u helaan in ay daalacdaan cashiradooda marka ay fasaxa yihiin. Marka laga yimaado doorka waalidiinta ee dugsiga. Waxa kale oo aas aasmay gudiyo ururo bulsho sida naadiga wadaniyada iyo anshaxa. Wuxuu ka sameeyay wacyigal in baddan ardayda dugsiga ee dhinacyada ka qayb qaadashada ardayda ee dhaq dhaqaaqyada kala duwan. Gaar ahaan, maadama uu dugsigu markii uga horeeyso ka dhacayo imtixaanka fasalka 10aad waxay gudiyada waalidinta, macalalimiinta, iyo kuwa bulshada rayidka ah suurtagalyeen in ardayda heelaan fursad dheeri ah oo dib loogu baro cashiradii ay qaateen, barayaashuna dadka sameeyaan sidii xili ka baxsan kan caadiga ay ardayda "loo caawin lahaa.

Layliska 1^{aad}

Idinka oo ku salaynayo sheekada kor ku xusan ka jawadba su'aalahan soo socda

1. Maxay ahaayeen dhibaatooyinkii dugsiga? Xal caynkee ah ayaasa loo halay?
2. Si dhibaatooyinka dugsiga xal loogu helo loona dhameeyo kaalin intee la eg ayeey waalidiinta ka gaysteen?
3. Ma jirtay kaalin wanaagsan oo ay ardayda dugsiga ka qaadan karen xal u helida dhibaataada dugsiga? Tusaale ka bixiya.
4. Inta aad ka duushaan xaalada dhabta ah ee dugiiga, waxaad soo dhigtaan shan arimood ood leedahaiin waxay dhib ku hayaan waxbarashada dugsiga ka dib dhibaato kasta xal keed soo jeediya.

Hawlaha qaar ayaa loo fulin karaa si shaqsi shaqsi ah kuwa kalane waxay u baahany ahiin in si wadajir ah looga hawl galo si ay midho dhal u nooqdaan. Tusaale ahaan, hadii aynu nidhaahdo aan qabano ficilo lagu sugayo amaanka deegaankeena haddii dadaalka shaqsi ahaan aan la nimaadno ay badantahay xataa ma keenayso wax natiijo ah oo badan. Haddii aynu nidhaahno agagaaraheenu aynu ku xidhno deeganada u dhow dhow aanay garab ka helin bulshada deegaankaas majiraan xal aan ka ligeen soo hoyn karo.

Xaaladaha oo dhan waxay ina tusinayo sida ka qaybgalka firfircoon ee bulshada ku leeyahay

ka Qaybgalka Firfircoon Ee Bulshada

dhisida dareenka bulshada. Sida hadaba aynu ka sheekaynay ka qaybgalka firfircoon lagama midho dhalin karin si shaqsi ah. Dhaamanba bulshada midhaha ka dhasha ka qaybgalka firfircoon een kaalinteenka ka gaysano wax ayaan ka helaynaa dhamaanteenba.

Hadaba sida Soomaalida u tidhaahadaba “gacmo wada jir beey wax ku goynkaraan” waxaa muhiim ah in layska kaashada arimaha hortaagan bulshada. Haddii dadku isku yimaadaan iskuna geeyaan xoogooda, caqligooda iyo xataa malkooda, waxaa mudo gaaban lagu xalin karaa dhibaato hor taagnayd bulshadaas; sida biyo la’aan, wax barasho la’aan iwm.

Layliska 2^{aad}

Ka jawaab su’aalalahan soo scodo:

1. Haddii aad la kulantaan qof ku doodaya ka qaybgalka firfircoon ee bulshada wax faa’iidda ah ma leh, cadaymo caynkee ah ayaad weydiin la haydeen in uu keeno?
2. Faah faahin gaabaan ka bixiya sida ka qaybgalka firfircoon ee bulshada faa’iido ugu leeyahay noolasha bulshada?

Xaalada ka qaybgalka ee bulshada deegaanka Soomaalida

Dawlada Deegaaneedka Soomaalida wuxuu ka mid yahay sagaal deegaan ee JDFI ka koobantahay. Sanado ka hor deegaanka aad

ayuu uga dambeeyay dhinacyada wax barashada cafimaadka iyo kaabayaasha kale ee horumarka. In kasto oo hadda la odhan karin dhaamaan waa la xaliyay dhibaatooyinkaas haddane waxaa jira isbadal la,taaban karo.

Wacyigalin badan ay dawlada ka sameysay ka dib waxaa suurto gashay in ay bulshada deegaankana ka dhaadhacdo in aysan dawlada oo kali ah wada dabooli karin baahida bulshada. Sidaas daraadad, in la garabgalo dawlada si loogaadho horumar in ay tahay masuuliyad saaran shacabka ayeey ogaadeen.

Maanta, deeganka Soomaalida arintu wey ka duwantahay sidii hore oo dadku wey ku baraarugeen ka qayb qaadashada hawlaha horumarka. Waxaa haddaba suurtagashay in ay kor u kacado xaalada waxbarashada deegaankeena. Dugsiyo badan ay dadweeynahu dhisteen kuna dhisteen ka qaybgalkooda, ayaa jirtaa dawladuna ay u dirto barayaal. Waxaa jira wada shaqayn ku aadan dawlada iyo dadka oo dhinacyada dhisida adeega bulshada. Waxaa dhacday in bulshadu keento xooga, dawladaduna keento Barayaal. Marka Goobaha qaar dugsigada iyo xarumaha sida caafinaadka, ceelasha biyaha waxaa lagu dhisay ka qaybgalka bulshada deegaanka.

Shaqo kooxeed

1. Inta aad u kuur kashaan dugsiyadiina iyo deegaankiina adeegyada ay bixiyaan ka dibna soo qortaan sida bulshada ugu qayb qaadato dhinacyada waxbarashada ood qoraal ka

ka Qaybgalka Firficon Ee Bulshada

samaysaan ku soo jeediya fasalka dhexdisaa. Sida uruu kastaba, dugsiyadana waxay leeyahiin bulsha ka mid ah kuwa dugsiya. Arin walba oo dugsiya ku saabsan waxay si xoog ah u taabanaysaa xubin walba oo ka mid ah bulshada. Xaalada nidaamka dimuqraadiga ah si balaadhan uga hirgalay, qof walba iyo koox walba oo ka mid ah bulshada waa in ay ka qaybqaataan arimaha khuseeyo dugsiya.

Layliska 3^{aad}

Ka jawaaba su'aalahaan soosocoda

1. Nidaam ku dhisan dimuqraadiyad qof ka sheeqaalaha ka ah xifiis wax xil ahane aan ka hayn laakiin shaqaale caadi ah, ma ka qaybqaadan karaa go'aamada ku saabsan arimaha xafiiska ama fikirkiisa ma ka dhiiban karaa? Sabab? Sidee?
2. Idinkuse ma leedahiin way tahay in aan ka qayb qaadano arimaha iyo go'aamada dugsiyanaga?

10.2 Faa'iidada Ay leedahay in laga qayb qaato ururada bulshada rayidka ah

Jaantuska 10.3 Wasakahynta Deegaanaka

Jaantuska 10.4. Olole lagaga soo horjeedo wasakahynta deegaanaka

- Maxaad ka fahmeysaan sawirada kur ka muuqda?
- Uruurka ka muuqda sawirka jantuska 10.4 maxay faa'iido ah bulshada u keeni karaan?

ka Qaybgalka Firficon Ee Bulshada

Waan mudanahay in aan caruurnimadayda kunoolaado noolal ka dhowran sigaarka!

“Dunida ayuu ku noolahay waxaa jrra waxyaabo badan oo dhibaataaynkara caruurta. Xeerarka caalamiga ah waxaa si cad ugu qeexan in caruurta xaq u leeyahay in ay ka dhowranaadaan dhibaatooyinkaas. Idinkuna waxaa laydinka baahanyahay in aad iska ilaalisaan waxyaabaha dhibka iidiin gaysan karo” sidaas waxaa yidhi xubin ka mid ah ururka la dagaalanka cudarka Kaansarka ee Itoobiya oo 12 sano jira.

Dhamaanba dunida waxaa laga xusaa maalinta caalimiga ah ee kaansharka. Sandakan halku dhiga wuxuu ahaa waan mudanahay caruurnimadada in aan ku noolaado noolal ka dhowran sigaarka! Waxaana la aaminsanyahay in ay tanine tahay hamiga dhamaan caruurta dunida.

“Sigaarku inta uu ka sii gudbo qofka cabahaya ayay ugudbiyaa waxyeelada dadka ka agdhow goobta. Dugsigeena ama ha noqoto goobaha kale dadka ku caba sigaarka waxaa haboon in ay ficil kooda ka taxadaraan. Dhamaanteenba haddii ay deegaankeena jiraan dad cabo sigaarka in aan u sheegno sidaasi ma fiicna waa masuulyad ina saraan.” Sidaas ay uu yidhi wiilkaas 12 sano jirka ah.

Sida ururka kansarka ee caalamka ugu guulaysto fariintiisaas ah in dhalaanka dunida ku dhaqan mudanyahiin in ay ku noolaado hawo ka dhowran sigaarka, waxaa loo baahanyahay dhamaanteen in aan u istaagno dhaqan galinteeda. Waxaa waliba aad muhiim u ah dadaalka caruurta, waalidiinta caruurta, iyo dadka jecel caruurta ee ku aadan hirgalinta arintan.

Layliska 4^{aad}

Idinka oo ku salaynayo sheekada kor ku xusan ka jawaaba su'aalahaan soo socda:

1. Labada urur ee bulshada rayidka ah laguna xusay sheekada sheega.
2. Sheekada Wiilka yari maxaad ka fahanteen.

Waxaad samaysaan hawlahaan soosocda idinka oo ku salaynayo waxa aad sheekada ka fahanteen

- B. Soo jeediya ficil kaasoo kale ah ood dugsiga kaga aas aasikartaan urur bulsho rayid ama naadi.
- T. In taad fahfaahisaan faa'iida ka dhalan karta uruka ama nadiga aad sojeediseen kadibne qoraal ka sameeya.
- J. Idinka oo ka duuliya arintan, waxaad soo bandhigtaan sidii aad ardayda dugsiga uga dhaadhicin la haydeen in ay xubin ka nooqdaa naadiga ama ururka

Ururada bulshada rayidka waa kuwa ay aasaasan dadweyne si kala gaargar ah ama isku yimid oo doonayo inay gaadhan u jeedooy in kooda dhaqaale iyo bulsho. Waa ururo ay sameyeen dad si madax banaan iyo rabitaankooda ku soogala. Waa ururo ka madaxbanaan dawlada una aas aasma si sharci ah. Sidaas daraadeed, hanaanka dimuqraadiga ah, waxay ururadina u suur tagalayso in ay bixiyaan adeegyo dhinaca bulshada iyo wacyigalinta dadka.

ka Qaybgalka Firfiroon Ee Bulshada

Ururada bulshada rayidka ah waxay leeyahiin faa'iidooyin badan. Waxaa kamid ah; inay fuliyaan hawlaha aanay dhaqaale yari awgeed dawladu dabooli karin. Waxay qaban qaabiyaan ama abuuraan wadooyin ay dadku uga doodi karaan siyaasada dawlada iyo sdii ay u fahmaan una xoojiyaan nidaamka dimuqraadiyada. Waxay ururadan bulshada rayidka ah ku wacyigaliyaan bulshada sidii loo tiritiri lahaa dhaqamada iyo caadooyinka xun xun.

Layliska 5^{aad}

ka jawaaba su'aalahaan soo socdo

1. Qof waaya arag ah oo lagu yaqaan dadaal shaqo intaad xog ka soo uruurisaan qoraal gaaban ku soo jeediya.
2. Qora faa'iidada ururada bulshada rayidka ah

Gebogabada Cutubka

Ka qaybgalka firfircoon ee bulshada wuxuu kaalin muhiim ah ka gaystaa horumarka bulshada iyo dhisida nidaamka dimuqraadiga ah. In la dhiso nidaam dimuqraadi ah, la soo hoyo horumar deg deg ah, laguna daamanad qaadi karo tirtirada saboolnimada waxaa dhamanba mmuwaadlinta looga baahanyahay in ay la yimaada ka qaybgal firfircoon. Ka qaybgalka firfiroon waxaa la tilmaami karaa tusaale ahaan, xuquuqda si xor ah isugu imaatinka. Isku imaatinka ama is ababulida waxay horseedaa in xoog balaadhan meel layskugu geeyo ka dibna arin si habon loo fuliyo.

Ururada bulshada rayidka ah waa natiijada ka dhaltay xoriyada isu imaatinka. Dadka kala duwan ayaga oo gaar ama koox koox ah ayeey samaystaan ururo si ay u fushadaan ujeedooyinkooda dhaqaale iyo kuwa bulsheed. Ururadan ayaga oo ka madaxbanaan

dawlada ayaa waxay fuliyaan adeeg bulsho oo hufan kaalin muhiim ahna ka gaystaan dhisida nidaamka dimuqraadiga ah. Waxaa kale oy u dhaxeeyaan bulshada iyo dawlada ayaga oo si dimuqraadiyad ku dheehantahay uga hawlgalo wacyi galinta bulshada ee siyaasada dhaqaalaha rayidka iyo horumarka dalka. Ururada bulshada rayidka ah ee wanaagsan waxay gacan ka gaystaan in la dhiso dhaqan shaqo oo ku salaysan isu dulqaad iyo wada jir wax u qabasho.

Idinkuna iyada ood ku salaynaysaan arimaha waxaad hadda laga bilaabo xubin ka noqonkartaa ururada bulshada rayidka ah ee deegaankiina si aad kaalinta muwaadinimo ee kaaga aadan ooga

ka Qaybgalka Firfircoon Ee Bulshada

Erayda ugu muhiimsan ee cutubka

- Kaqaybgal: ka mid noqoshada arimaha, hawl laqabanayo.
- Firfircoon: uga qaybqaadashada hawsha si fur furan oo dhaqdhaaq muuqdo.
- Ururada bulshada rayidka ah: xubno kooban oo ka mid ah bulsho oo isu tagay si ay u fuliyaan dhaq dhaaqyo horumarin, wacyigalin, iwm.

ka Qaybgalka Firfircoon Ee Bulshada

Su'aalaha Gebogabada Cutuka

Dsu'aalahan soo socdo intaad ku guurisaan buugaagtiina ka dibna ka shaqayeeya

I. Jimaladahan soo socda kaga jawaaba "Run" ama "Been"

1. Ka qaybgalka firfircoon ee bulshada faa'iida ka dhalato waa mid shaqsi oo kali ah.
2. Maadaama ay dunidan casriga ah ka jirto tartan dhinaca noolasha ah, waxaa hawl kasta lagu fulin karo waa si shaqsi shaqsi ah oo kali ah.
3. Jacaylka aanu ehayno shaqada waxaan ku muujin karaa oo kali ah in aan shaqada ka sheekayno.
4. Si ururada bulshada rayidka ah isugu yimaadan uno fuliyaan hawlo waxaa muhiim ah in lahelo nidaam dimuqraadi ah.
5. Ka qaybalka firfircoon ee bulshada waxay dhalisaa dareenka dhaqanka shaqada.

II. Kuwa ku hoos qoran xarafka "B" uga soo dooro xarafka "T"

B

1. Hawl shaqsi ahaan loo fuliyo
2. Faa'iidada ururada bulshada rayidka ah
3. Xubnaha heliya faa'iida bulsheed
4. Wax ka madax banaan faragalinta dawlada
5. Nidaam dimuqraadi ah

T

- B. Qoyska, tuulo, degmo, Kilil iyo daly
- T. La'aanta ka qaybgalka firfircoon
- J. Ururada bulshado rayidka
- X. horumarka deegaan
- Kh. Gacan siinta hawla dawlada aanay fulin karin oo qudha
- D. Cadaadis xaga dhaqanka ah
- R. Xaalad suurtagalinayso ka qaybgalka firfircoon ee bulshada

III. Su'aalahan soo socdo ka dooro jawaabta saxda ah

1. Midee Kee yaa ka midaah faa'iidada ururada rayidka ah?
  - B. Xubnaha oo la gaadhisiyo maamul siyaasadeed.
  - T. In ay dawlada booskeeda galaan oy shaqeeyaan maadamaanayn lahayn awood
  - J. Abuurida xaalada uu shacabka uga qayb qaadan karo horumarka iyaga oo xoojinay siyaasada dawlada.
  - X. uhalgamid qaybaha bulshada ee dhiban kana qaybgalinta siyaasada

ka Qaybgalka Firfircoon Ee Bulshada

2. Ficiilida faa'iido keena karo
  - B. Waa in si shaqsi shaqsi ah loo fuliyo
  - T. Waa in wada jir loo fuliyo
  - J. Waxay u baahantahay in sigaar gaar ah iyo si wado jira loo fuliyo
  - X. Midnaba
3. Mideeba sax ah marka laga hadlayo ururada bulshada rayidka ah?
  - B. Waxaay ku aas aasmi karaan mid shaqsi ah aaneed mise mid koox kooxeed
  - T. Waxay ku shaqeeyaan awaamiirta dawlada.
  - J. Ujeedooyin bulsho ahaaneed mooyeen ma laha kuwo dhaqaale
  - X. Midnaba
4. Xub nahan mika ka faa'iidaynaya midhaha ka dhasha ka qaybgalka firfircoon ee bulshada waa?
  - B. Dalka
  - T. bulshada Tuuladaas
  - J. Bulshada degmada
  - X. Dhamaanba

IV. Goobahan banaan ee soo socdo ku buuxiya erayada ama weedha ku haboon

1. Ururada bulshada rayidka ah waa natiijada ka dhalata _____ ka isu imaantinka.
2. Haddii bulsho deegaan ku wada dhaqan hawl horumarineed si buuxda oo wada jir ah uga wada qayb qaataan ayna ka heelaan faa'iido balaadhan tana waxay cadayn u tahay _____ faa'iidada bulshada.

V. Su'aalaha soo socdo ka bixiya jawaab gaaban

1. Qora labo ka mid ah faa'iidada ururada bulshada rayidka ah
2. Tusaale ka bixiya waxa ay ku kala duwanyahiin faa'iidooyinka bulshada ee ka dhalto ka qaybgalka firfircoon.

VI. Su'aalaha soo socdo jawaab gaaban ka bixi

1. List two benefits of civic organizations.
2. Explain with examples the personal and societal advantages that are gained from active community participation.